

Az oktatás jogi környezete – Az oktatáshoz való jog érvényesülése

Bárány V. Fanny*

Az oktatás közüggé válásának kezdeti időszakát áttekintve azt látjuk, hogy az oktatáshoz való jog folyamatos társadalmi és jogi fejlődés eredménye. Tanulmányom célja, hogy az e társadalmi és jogi fejlődés eredményeként létrejött, és emberi jogként megfogalmazódott oktatáshoz való jog kapcsán azt vizsgáljam, hol húzódik a jogi szabályozás határa, meddig mehet, illetve megy el az állam a tanítási és tanulási tevékenységfolyamat mozgásterének kijelölésében. A korszerű értelemben felfogott oktatáshoz való jog történeti előzményeinek felvázolását követően e szabadság nemzetközi jogi és szupranacionális szabályozását mutatom be, kezdve az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatával, amely 1948-ban deklarálta, hogy mindenkinek joga van az oktatáshoz. A hazai szabályozás vizsgálatát követően – amely kiterjed a köznevelés, a felsőoktatás és a szakképzés áttekintésére – mintegy összegzőként megállapításaimat teszem meg. Ennek keretében kitérek az állam „tevési” valamint „tartózkodási-tűrési” kötelezettségének meglátásom szerinti megvalósulására. Előljáróban annyi rögzíthető: az állam eleget tesz az oktatáshoz való jogból eredeztethető intézményfenntartási kötelezettségének, egyúttal megteremti a lehetőséget a nem állami fenntartású intézmények működésére, eleget téve a szabad iskolaválasztás jogának. Következésképpen elmondható, hogy az állam az oktatás megvalósulásának feltételeiről való gondoskodás „tevési” kötelezettségének eleget tesz, azonban tovább vizsgálva Magyarország jelenlegi oktatáspolitikáját, az állam általi „tartózkodás-tűrés” kötelezettségének teljesítése aggályokat vet fel.

Kulcsszavak: oktatáshoz való jog, tanítás, tanulás, intézményfenntartási kötelezettség, szabad intézményválasztás

Bevezetés

Szabó Imre A kulturális jogok című, 1973-as kiadású könyvében a következőket írja: „[á]ttekintve végülis annak a kezdeti időszaknak alkotmányos megnyilvánulásait, amelyben az oktatás közüggé tételének gondolata mintegy megfogalmazódott és első kifejezésre jutott, azt kell látnunk, hogy az oktatáshoz való jog – akár az aktív oktatás jogát, akár az oktatásban való részesedés jogát mint jogot értjük rajta – nemcsak társadalmi, de annak részeként, eredményeként s egyben mozgatójaként, egy folyamatos jogi fejlődés terméke” (Szabó, 1973, p. 28).

Tanulmányom célja, hogy az e társadalmi és jogi fejlődés eredményeként létrejött, és emberi jogként megfogalmazódott oktatáshoz való jog kapcsán vizsgáljam, hogy hol húzódik a jogi szabályozás határa, meddig mehet, illetve megy el az állam a tanítási és tanulási tevékenység mozgásterének kijelölésében. A kérdés úgy is megfogalmazható: vajon hogyan szabhatja meg az állam az oktatás kereteit?

* Az Oktatási Hivatal osztályvezetője és doktorandusz a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Doktori Iskolájában, e-mail: barany.fanny@gmail.com

Az oktatáshoz való jog kialakulásának történeti előzményei

Napjaink oktatási rendszerének, rendszereinek kialakulása előtt a legfontosabb szerepet e területen az egyház töltötte be. A valódi oktatáshoz való jog megjelenéséről csak a polgári forradalmak eredményeként kikristályosodó alkotmányok megszületésétől kezdve beszélhetünk (Chronowski, Drinóczi, Petrétei, Tilk & Zeller, 2006). Az oktatási jog még a 19. században, valamint a 20. század elején is számos országban szorosan összefonódott az egyház és az állam viszonyának a kérdésével (Halász, 2001), az egyházak magánoktatásban játszott szerepével.

A kötelező elemi oktatás gondolatát először Luther Márton fogalmazta meg: „[h]a a fejedelemnek joga van alattvalóinak megadóztatására – mondja –, joga van arra is, hogy a szülőket gyermekeik iskoláztatására kényszerítse” (Lőrincz, 1965, pp. 296–297). Az alkotmányos életben az oktatásról először az 1791. évi francia alkotmányban esik szó „[a]z alkotmány által garantált alapvető rendelkezések” című fejezetben, amely utolsó előtti bekezdésében arról rendelkezik, hogy „meg kell alkotni és meg kell szervezni a közoktatást ('instruction publique'), amely közös lesz minden polgár számára, ingyenes és nélkülözhetetlen minden embernek” (Szabó, 1973, pp. 23–24). Az oktatáshoz való jog törvénybe iktatására először szintén Franciaországban került sor, az 1793-as jakobinus alkotmánytervezetet és girondi alkotmányt követő, 1795. évi alkotmányban, amelyben a közoktatás külön címet kapott. A francia alkotmány a következőket tartalmazta: „[a] polgároknak csakúgy, mint a szabad társaságoknak joguk van külön nevelő és oktatási intézményeket megszervezni abból a célból, hogy közreműködjenek a tudomány, az irodalom fejlesztésében” (Sári, 2004, p. 262). A 19-20. században végbemenő alkotmányozási folyamatok során a legtöbb állam az oktatással összefüggő jogokat és kötelezettségeket, vagy legalább azok valamelyikét – tehát az oktatáshoz való jogot, szűkebb értelemben a tanszabadságot és/vagy az oktatás megszervezésére irányuló kötelezettséget – az alkotmánya szövegébe illesztette (Chronowski et al., 2006). Az 1831. évi belga alkotmány tartalmazta, hogy „[a]z oktatás szabad. Az állam költségén adott nyilvános oktatás törvény által részletesen határozta meg” (Sári, 2004, p. 262). A Német Birodalom alkotmánya állami feladatként határozta meg az oktatás és nevelés ügyét, lehetővé tette a házi (magán) oktatást azok számára, akik alkalmasságukat megfelelő módon igazolták (Sári, 2004). A fentiekből is kitűnik, hogy a forradalmat követően az oktatás kérdése nem tisztán emberi jogként, sokkal inkább állami feladatként, társadalmi kötelességként merült fel.

A magyar jogfejlődésben az oktatáshoz való jog egyes aspektusainak törvénybe foglalására az 1848-as forradalom idején elfogadott XIX. törvénycikk 2. § (2) bekezdésében kerül sor, amely ekként rendelkezett: [a]z oktatás és tanulás szabadságának azon elve, hogy egyrészt a tanuló arra nézve, mely tant és melyik tanártól kívánja hallgatni, szabad választást tehessen; másrészt, hogy a rendes tanárokon kívül más jeles egyének is, a minisztérium által ideiglenesen megállapítandó, később pedig a törvény által meghatározandó feltételek mellett oktathassanak, törvényesen kimondatik (Sári, 2004, p. 263). Az áprilisi törvényekből¹ idézett rendelkezés az egyetemi szintű tanszabadságot, a szabad szak és tanárválasztást foglalta törvénybe.

A magyar népoktatás első kiemelkedő jelentőségű törvénye az Andrássy-kormány vallás- és közoktatási minisztere, Eötvös József által jegyzett 1868. évi XXXVIII. törvénycikk, amely pénzbüntetés terhe mellett kötelezte a szülőket, hogy gyermekeiket hat éves koruktól tizenkét éves korukig iskolába járassák, továbbá e törvény-cikk rendelkezett a gyermekek anyanyelvükön történő tanításáról is.

1. Az áprilisi törvények az utolsó magyar rendi országgyűlésen (1847–1848) elfogadott és V. Ferdinánd király által április 11-én szentesített törvénycsomag.

Magyarországon alkotmányi szinten a művelődéshez való jog és ezen belül az oktatás általánossá tétele az 1949. évi XX. törvényben, a Magyar Népköztársaság Alkotmányában (a továbbiakban: Alkotmány) került először rögzítésre. Az Alkotmány 48. § (1)-(2) bekezdése kimondta, hogy [a] Magyar Népköztársaság biztosítja a dolgozóknak a művelődéshez való jogát. A Magyar Népköztársaság ezt a jogot a népművelés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező általános iskolával, közép- és felsőfokú oktatással, a felnőtt dolgozók továbbképzésével és az oktatásban részesülők anyagi támogatásával valósítja meg.² A rendszerváltoztatást követő, az Alkotmány módosításáról szóló 1989. évi XXXI. törvény bár tartalmilag alig változtatott az Alkotmány szövegén, jelentőségét növeli, hogy e törvényben került deklarálásra, hogy [a] Magyar Köztársaság tiszteletben tartja és támogatja a tudományos és művészeti élet szabadságát, a tanszabadságot és a tanítás szabadságát.³ A törvény nem hivatalos indokolása szerint [a] művészeti élet szabadsága, a tanszabadság, illetve a tanítás szabadsága a társadalom kulturáltságának fokmérője. Ez döntő hatással van a társadalom fejlődési képességére, és végső soron valamennyi jog megvalósulására. Ezért e jogok alkotmányos garantálása feltétlenül indokolt.⁴

Az oktatáshoz való jog nemzetközi jogi és szupranacionális szabályozása

Az első olyan – bár nem törvényerejű, így nem is kötelező érvényű – nemzetközi emberi jogi dokumentum, amely az oktatáshoz való jogra nézve rendelkezést tartalmazott, az ENSZ által 1948. december 10-én elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (a továbbiakban: EJENY). Az EJENY 26. cikkének (1) bekezdése kimondja, hogy mindenkinek joga van az oktatáshoz, továbbá, hogy az oktatásnak legalább elemi és alapfokon ingyenesnek kell lennie, emellett az elemi oktatásnak kötelezőnek, míg a felsőfokú oktatás az érdemei alapján legyen hozzáférhető mindenki számára.⁵

Az Emberi Jogok Európai Egyezményének (a továbbiakban: EJEE) 1952. március 20-án Párizsban aláírt Első Kiegészítő Jegyzőkönyvének 2. cikke a következőképpen deklarálja az oktatáshoz való jogot: [s]enkitől sem szabad megtagadni az oktatáshoz való jogot. Az állam az oktatás és tanítás terén vállalt feladatkörök gyakorlása során köteles tiszteletben tartani a szülők vallási és világnézeti meggyőződésével összhangban lévő oktatáshoz és tanításhoz való jogot.⁶ Az EJEE Kiegészítő Jegyzőkönyve az oktatáshoz való jogot negatív megközelítéssel határozza meg. Nem azt mondja, hogy az oktatáshoz való jog mindenkit megillet, hanem azt, hogy senkitől sem szabad megtagadni, tehát e jog szabadságjogi jellegét erősíti. Ezt támasztja alá az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata is, amely egy határozatában leírja, hogy e rendelkezés a már meglévő oktatási intézményekhez való szabad hozzáférést követeli meg, nem pedig az állam kötelességét fogalmazza meg (Van Dijk & van Hoof, 1998).

A Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, amelyet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése fogadott el 1966 decemberében, a 13. cikkében, a művelődéshez való jog keretein belül deklarálja, hogy az elemi oktatást mindenki számára ingyenessé és kötelezővé, míg a középfokú oktatást általánossá a fel-

2. A Magyar Népköztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény 48. § (1)-(2) bekezdése.

3. Az Alkotmány módosításáról szóló 1989. évi XXXI. törvény 70/G. § (1) bekezdése.

4. Az Alkotmány módosításáról szóló 1989. évi XXXI. törvény indokolása. Jogtár, Wolters Kluwer. <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/4/id/98900031.TVI/>, 2018. március 20.

5. Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 26. cikk (1) bekezdése (https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/hng.pdf 2018. március 21.)

6. Emberi Jogok Európai Egyezménye Első Kiegészítő Jegyzőkönyv az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezményhez. Párizs, 1952. március 20. https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_HUN.pdf, 2018. március 21.

sóoktatást pedig egyenlő feltételekkel a képesség alapján mindenki számára hozzáférhetővé kell tenni. Az Egyezségokmány rögzíti továbbá, hogy a középfokú-, valamint a felsőoktatásban is törekedni kell az ingyenes oktatás fokozatos bevezetésére.⁷ A 13. cikk 3. pontja szerint [a]z Egyezségokmányban részes államok kötelezik magukat, hogy tiszteletben tartják a szülőknek, illetőleg adott esetben a törvényes gyámoknak a szabadságát arra, hogy a hatóságok által létesített iskola helyett az állam által megállapított vagy jóváhagyott minimális iskoláztatási követelményeknek egyébként megfelelő más iskolákat válasszanak gyermekeik számára, és hogy gyermekeik vallási és erkölcsi nevelését saját meggyőződésükkel összhangban biztosítsák.⁸

A Gyermekek Jogairól szóló, 1989. november 20-án New Yorkban kelt Egyezmény (a továbbiakban: GYJE) szintén részletes rendelkezéseket tartalmaz az oktatáshoz való joghoz kapcsolódóan. A GYJE 28–29. cikke tartalmazza, hogy az Egyezményben részes államok [...] az alapfokú oktatást mindenki számára kötelezővé és ingyenessé teszik, előmozdítják a középfokú oktatás, különböző, mind általános, mind szakirányú formáinak megszervezését, és ezeket minden gyermek számára megnyitják és hozzáférhetővé teszik, továbbá intézkedéseket tesznek az oktatás ingyenességének bevezetésére és szükség esetére pénzügyi segítségnyújtásra, illetve hogy minden arra alkalmas eszközzel biztosítják, hogy bárki képességeitől függően bejuthasson a felsőoktatásba [...].⁹

Az Európai Unió (a továbbiakban: EU) 2000. december 7-én Nizzában elfogadott – majd a módosítását követően 2007-ben ismét kihirdetett – Alapjogi Chartájának¹⁰ 14. cikke foglalkozik az oktatáshoz való joggal. A Charta rögzíti, hogy mindenkinek joga van az oktatáshoz, amelyet kiegészít a szakképzésben és továbbképzésben való részvétel jogával, utalva ezzel az „egész életen át tartó tanulás” (life long learning) létrejöttére.¹¹ Az idézett cikk rendelkezik továbbá a kötelező oktatásban való ingyenes részvétel lehetőségéről, továbbá arról, hogy: [a]z oktatási intézmények demokratikus elvek figyelembevételével történő alapításának szabadságát, valamint a szülők azon jogát, hogy gyermekeik számára vallási, világnézeti vagy pedagógiai meggyőződésüknek megfelelő nevelést biztosítsanak, tiszteletben kell tartani az e jogok és szabadságok gyakorlását szabályozó nemzeti törvényekkel összhangban.¹²

Az oktatáshoz való jog elemei

A témával foglalkozó szakirodalom alapvetően többféle csoportosítás szerint különíti el az oktatáshoz való jog egyes elemeit. Míg egyes szerzők az oktatáshoz való jogot szűk és tág értelemben vizsgálják, mások a tanulás és tanítás jogát tekintik a fő elemeinek (vö. Szabó, 1973; Chronowski et al., 2006; Szüdi, 2006). Tanulmányomban az utóbbi módszert követem, az egyes jogokat (kötelezettségeket) további részegységekre bontva.

7. 1976. évi 9. törvényerejű rendelet – az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről 13. cikk 2. pont
8. 1976. évi 9. törvényerejű rendelet – az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről 13. cikk 3. pont
9. 1991. évi LXIV. törvény - a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről 28. cikk 1. pont
10. Az Európai Unió Alapjogi Chartáját az ünnepélyes kihirdetés nem tette jogilag kötelező erejűvé, a Charta csak a Lisszaboni Szerződés 2009. december 1-jei elfogadása óta bír közvetlen hatállyal. A Charta kidolgozásáért felelős testületet „konventnek” hívták, teljes jogú tagjai között a következők voltak: az akkori 15 tagállam államfőinek képviselői, a Bizottság elnökének egy képviselője, 16 európai parlamenti képviselő, valamint a nemzeti parlamentek 30 képviselője (parlamentenként két képviselő). http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hu/displayFtu.html?ftuld=FTU_4.1.2.html, 2018. március 23.
11. Az Európai Unió Alapjogi Chartája 14. cikk (1) bekezdése <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=HU>, 2018. március 23.
12. Az Európai Unió Alapjogi Chartája 14. cikk (2)-(3) bekezdése.

A tanuláshoz való jog

A *tanuláshoz való jog* vagy más kifejezéssel élve az oktatottsághoz való jog az államok intézményfenntartó kötelezettségén alapszik, tehát az államnak társadalmi és vagyoni helyzetétől függetlenül mindenki számára biztosítania kell az ismeretek megszerzéséhez való hozzájutás lehetőségét.

A tanuláshoz való jog ezen túlmenően magában foglalja az *intézményválasztás szabadságát*, tehát az egyénnek (törvényes képviselőjének) azt a jogát, hogy megválassza, milyen oktatásban kíván részt venni. E jog az állam oldaláról rögtön kötelezettséget keletkeztet, egyrészt a megfelelő számú oktatási intézmény fenntartására, másrészt olyan jogi és gazdasági feltételek megteremtésére, amelyek lehetővé teszik nem állami fenntartású (pl. egyházi, magán) intézmények létrejöttét (iskolaalapítás szabadsága), ami pedig már a tanításhoz való jog részeként is felfogható.

Fontosnak tartom rögzíteni, hogy a tanuláshoz való jog nemcsak mint szabadságjog, hanem mint kötelezettség is megjelenik a tankötelezettség formájában, amellyel az állam biztosítja, hogy az egyén megfelelő oktatásban (nevelésben) részesüljön bizonyos kor eléréséig. Az oktatás bizonyos szintű kötelezővé tétele azonban magával hozza az oktatás ingyenességének igényét, amely az egyén oldaláról a tanuláshoz való jognak egy újabb részjogosítványát teremti meg: a *kötelező oktatás ingyenességéhez való jogot* (vö. Szabó, 1973; Chronowski et al., 2006).

A tanításhoz való jog

Legtágabb értelemben a *tanításhoz való jogon* az egyénnek azt a jogát értjük, hogy tudását, a rendelkezésére álló ismereteit másnak átadja, tudományos meggyőződését terjessze. E szabadságjog szorosan kapcsolódik egyúttal a véleménynyilvánítás, a gyülekezési jog, valamint a lelkiismereti és vallás szabadságához. Itt utalok vissza az előbbiekben említett *iskolaalapítás szabadságára* is. A tanítás szabadsága felfogható úgy is, hogy az nem az egyént, hanem az oktatási intézmény közösségét illeti meg, az oktatásban részt vevő egyes személyek pedig az elfogadott oktatási (pedagógia) program keretében érvényesíthetik egyéni jogaikat (Szüdi, 2006).

Összegezve tehát a fentieket, elmondható, hogy az állam köteles gondoskodni olyan intézményrendszer meglétéről, fenntartásáról és működtetéséről, amely mindenki számára garantálja az oktatáshoz való jog érvényesülését, valamint biztosítja a kötelező oktatásban való részvétel megvalósulását.

A továbbiakban az oktatáshoz való jog kapcsán az egyik fő kérdés az, hogy az államnak az oktatás mely szintjéig kell biztosítania annak érvényesülését, milyen korlátokat állíthat fel e jog sérelme nélkül. A hazai szabályozás kereteit az Alaptörvény deklarálja, amelyet részletes tartalommal törvényi és rendeleti szintű jogszabályok töltenek meg. A következőkben ezek részletes elemzésére kerül sor.

Az oktatásra vonatkozó hazai jogi és egyéb szabályozás

Alaptörvényi szintű szabályozás

Magyarország jogrendjét, valamint az állampolgárok alapvető jogait és kötelezettségeit meghatározó, 2012. január 1-jén hatályba lépő Alaptörvény deklarálja az oktatáshoz kapcsolódó legfontosabb alapjogokat, úgymint a lelkiismereti és vallásszabadság jogát, a szabad véleménynyilvánításhoz való jogot, az állam és az egyház szétválasztásának elvét, a nemzeti és etnikai kisebbségek anyanyelvhasználatához, valamint anyanyelvi oktatáshoz

való jogát.¹³ Az Alaptörvény rögzíti, hogy Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.¹⁴

Az Alaptörvény X. cikk (1) bekezdése rendelkezik arról, hogy Magyarország biztosítja [...] – a lehető legmagasabb szintű tudás megszerzése érdekében – a tanulás, valamint törvényben meghatározott keretek között a tanítás szabadságát.¹⁵ Az Alaptörvény deklarálja továbbá, hogy Magyarország a művelődéshez való jogot [...] az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja.¹⁶ Fentiekén túl, az Alaptörvény az oktatáshoz kapcsolódóan kötelezettséget is tartalmaz, mégpedig a szülőkre nézve. A XVI. cikk (3) bekezdése rögzíti, hogy [a] szülők kötelesek kiskorú gyermekükről gondoskodni. E kötelezettség magában foglalja gyermekük taníttatását.¹⁷

A fentiekből jól látható, hogy Magyarország Alaptörvénye az oktatáshoz kapcsolódóan csak az alapvető jogi keretet határozza meg, azt tartalommal az ágazati törvények töltik meg. Az oktatás tehát olyan közszolgáltatás, amelyben az állam a jogi keretek megalkotásával és az intézményrendszer fenntartásával biztosítja a rendszer működését az oktatás minden szintjén.¹⁸

Törvényi és rendeleti szintű szabályozás

A közoktatás szakmai kerettörvénye a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény (a továbbiakban: Nktv.), amely a közoktatás működésével kapcsolatos területekkel foglalkozik. A felsőoktatásra vonatkozó legfontosabb rendelkezéseket a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény (a továbbiakban: Nftv.) tartalmazza, míg a szakképzés törvényi szabályozását a szakképzésről szóló 2011. évi CLXXXVII. törvény (a továbbiakban: Szktv.) adja.

A köznevelés törvényi szabályozása

Az Nktv. a köznevelést olyan közszolgáltatásként határozza meg, amelynek általános kereteit és garanciáit az állam biztosítja.¹⁹ A magyar állam közszolgálati feladatként tekint az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú nevelés-oktatáshoz való jog biztosítására, amely az érettségi megszerzéséig (szakképzés esetén az első szakmai vizsga befejezéséig) tart.²⁰ Ennek keretében szabályozza, hogy a tanköteles gyermek milyen feltételek teljesülése esetén kezdheti meg tanulmányait, meghatározza a közoktatás intézményrendszerének jellemzőit, az oktatásban részt vevők jogait és köteleességeit, az állami és a

13. Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) VII. cikk, IX. cikk, XXIX. cikk.

14. Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) XV. cikk (2) bekezdése.

15. Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) X. cikk (1) bekezdése.

16. Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) XI. cikk (1)-(2) bekezdése.

17. Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) XVI. cikk (3) bekezdése.

18. Hungary – Fundamental Principles and National Policies. https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/fundamental-principles-and-national-policies-35_en, 2018. március 26.

19. Nktv. 1. § (2) bekezdése.

20. Nktv. 2. § (1) bekezdése.

nem állami fenntartói irányítás lehetőségeit és korlátait, és kitér a finanszírozás kérdéseire is. Az iskolák működésének aktuális pénzügyi szabályait azonban már a mindenkori költségvetési törvény tartalmazza.

Az Nktv. rögzíti, hogy a köznevelési intézményt az államon kívül – törvényben meghatározott feltételek fennállása esetén és keretek között – nemzetiségi önkormányzat, egyházi jogi személy, vallási tevékenységet végző szervezet, illetve más személy vagy szervezet alapíthat és tarthat fenn.²¹ Így az állam azon túl, hogy eleget tesz az oktatáshoz való jogból fakadó intézmény létesítési és fenntartási kötelezettségének, biztosítja a szabad intézményalapítás és ezáltal a szabad intézményválasztás jogát is, amelyek – ahogy azt korábban elemeztem – az oktatáshoz való jogból fakadó és az egyént megillető (rész)jogosultságok. Jogosan merül fel a kérdés, hogy a „törvényben meghatározott feltételek és keretek” nem korlátozzák-e az említett jogosultságokat. Tekintettel arra, hogy az oktatáshoz való jog szabadságjogi jellegéből adódóan nem korlátozhatatlan alapjog, így amennyiben a korlátozás szükséges, és az az elérni kívánt céllal arányos is, nem valósul meg jogsérelem.

A köznevelés rendeleti szabályozása

A jogi hierarchia következő szintjét a kormányrendeletek jelentik, amelyek közül a nemzeti köznevelésről szóló törvény végrehajtásáról szóló 229/2012. (VIII. 28.) Korm. rendelet az Nktv. megvalósításának szabályozásával foglalkozik, míg a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Nat. rendelet) a közoktatás tartalmi szabályozásának felső szintjét jelentő Nemzeti alaptantervet tartalmazza. Ez utóbbit megvizsgálva az tapasztalható, hogy műveltségi területenként meghatározza az iskolai nevelés-oktatás fő tartalmi elemeit, összetevőit megteremtve ezáltal a köznevelés tartalmi egységét.

Fentiekén túl, az intézmények mindennapi működéséhez miniszteri rendeletek adnak részben igazgatási, részben az oktatás tartalma szempontjából fontos kereteket. Így meghatározó jelentőségű a kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről szóló 51/2012. (XII. 21.) EMMI rendelet, valamint a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet, amely az intézmények tényleges működését szabályozza.

A köznevelési intézmény vezetőjének megszűnt az önálló gazdálkodási jogköre, azt a tankerület vette át. Nincs továbbá munkáltatói jogköre sem, a pedagógusok létszámát a tankerület határozza meg, bizonyos esetekben a pedagógus helyettesítésről is a tankerület gondoskodik.²² Jogosultsága kizárólag a pedagógusok munkaidejének beosztásában van. Az intézményvezető felelős az intézmény szakszerű és törvényes működéséért, az intézmény pedagógiai programjának és más, az intézmény működését szabályozó dokumentumok elkészítéséért, az intézmény számára előírt tevékenységek és adatszolgáltatások végrehajtásáért, a nevelőtestület jogkörébe tartozó döntések előkészítéséért, végrehajtásuk megszervezéséért, az iskolaszékkel, a munkavállalói érdekképviselői szervekkel és a diákönkormányzatokkal, szülői szervezetekkel való megfelelő együttműködésért.

A szakmailag autonóm köznevelési intézmények stratégiai és operatív szabályozó dokumentumai (helyi tanterv, pedagógiai program, szervezeti és működési szabályzat, munkaterv, házirend) a jogszabályok keretei között az intézményi szintű szabályozást valósítják meg.²³ Ezek közül is kiemelendő a helyi tanterv, amely a há-

21. Nktv. 2. § (3) bekezdése.

22. Lásd: A pedagógus-továbbképzésről, a pedagógus-szakvizsgáról, valamint a továbbképzésben résztvevők juttatásairól és kedvezményeiről szóló 277/1997. (XII. 22.) Korm. rendelet 3. § (2) bekezdése.

23. Single Structure Education (Integrated Primary and Lower Secondary Education). The General Profile of Basic Education. <https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/single-structure-education-integrated-primary-and-lower>

rom szintű tantervi szabályozás legalsó lépcsőjét adja. Az iskola a kerettanterveket – figyelemmel a Nat. rendeletben foglaltakra is – beépíti a helyi tantervébe, és kiegészíti az iskola helyi sajátosságai alapján. A pedagógus tanítási szabadsága tehát csak annyiban érvényesül, amennyiben az megfelel az iskola pedagógia programjában vagy akár a tantervében megfogalmazottaknak. Bár a tantestület tagjainak lehet saját elképzelése, pedagógia elgondolása, azonban ez nem vezethet olyan mértékű önállósághoz, amely veszélyeztetné az intézményi pedagógiai munka alapelveinek, célkitűzéseinek a megvalósulását (Szüdi, 2006). Komolyabb problémát jelenthet az a helyzet, ha nem csak az egyén, hanem az intézmény komplett tantestülete nem ért egyet a helyi tantervet nagy mértékben meghatározó kerettantervvel. Ebben az esetben erőteljes kihívást jelent a helyi tanterv megalkotása is. Fontos azonban kiemelni, hogy az Nktv. a pedagógus jogai között deklarálja, hogy a pedagógiai program alapján az ismereteket, a tananyagot, a nevelés-oktatás módszereit, – a helyi tanterv alapján, a szakmai munkaközösség véleményének kikérésével – az alkalmazott tankönyveket, tanulmányi segédleteket, taneszközöket, ruházati és más felszereléseket megválassza, az ismeretek tárgyilagos és sokoldalú közvetítését szem előtt tartva saját világnézete és értékrendje szerint végezze nevelő, oktató munkáját, anélkül, hogy annak elfogadására kényszerítené vagy készítetné a gyermeket, tanulót.²⁴

A felsőoktatási autonómia szabályozása

A felsőoktatási intézmény az oktatás, a tudományos kutatás és a művészeti alkotótevékenység folytatására létesített szervezet.²⁵ E szerepéből adódóan vissza kell lépnie az Alaptörvény tudományos és művészeti életet érintő szabályozásához, hiszen az Alaptörvényben lefektetett autonómia – e jogokat érintően – a felsőoktatási intézmények útján (is) telik meg tényleges tartalommal. Az Alaptörvény X. cikke deklarálja, hogy Magyarország biztosítja a tudományos kutatás és művészeti alkotás szabadságát [...]. Tudományos igazság kérdésében az állam nem jogosult dönteni, tudományos kutatások értékelésére kizárólag a tudomány művelői jogosultak. [...] A felsőoktatási intézmények a kutatás és tanítás tartalmát, módszereit illetően önállóak, szervezeti rendjüket törvény szabályozza. Az állami felsőoktatási intézmények gazdálkodási rendjét törvény keretei között a Kormány határozza meg, gazdálkodásukat a Kormány felügyeli.²⁶

A felsőoktatási autonómia kérdéskörével az Alkotmánybíróság számos határozatában foglalkozott.²⁷ Gyakorlatában a felsőoktatási intézmények működése és autonómiája a korábbi Alkotmány 70/F. és 70/G. §-aival összefüggő szabályként szerepelt. A felsőoktatási intézmények autonómiája már az Alkotmánybíróság korai megítélése szerint sem korlátlan. Ezt fogalmazza meg Schmidt Péter alkotmánybíró a 1310/D/1990. AB határozathoz fűzött párhuzamos indokolásában, amely szerint „[a] felsőoktatási intézmények autonómiája azonban nem korlátlan, az állam törvénnyel, törvényi felhatalmazás alapján kibocsátott más jogszabályokkal, azt közből – a felsőoktatás egységesítése, a nemzetközi integrációs folyamatokhoz való csatlakozás lehetőségének, az oklevél kibocsátásának alapjául szolgáló képzés alapkövetelményeinek biztosítása, az Alkotmány 70/F. §-ában megfogalmazott művelődéshez való jog érvényesülése, az oktatottak jogainak védelme érdekében –

secondary-education-13_en?2nd-language=hu, 2018. március 26.

24. Nktv. 63. § (1) bekezdése b)-d) pontjai.

25. Nftv. 2. § (1) bekezdése.

26. Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) X. cikk.

27. Bár az Alaptörvény záró és vegyes rendelkezéseinek 5. pontja rögzíti, hogy „[a]z Alaptörvény hatálybalépése előtt meghozott alkotmánybírói határozatok hatályukat veszítik”, ez a rendelkezés nem zárja ki, hogy a testület megfelelő indoklás mellett felhasználja, esetleg hivatkozza korábbi megállapításait. Ahhoz azonban, hogy korábbi döntésével azonos következtetésre is jusson az Alaptörvénnyel való összhang vizsgálata során azonos, de legalábbis szoros tartalmi összefüggés szükséges.

korlátozza.”²⁸ Az Alkotmánybíróság egy 2005-ben hozott határozatában részletesen kibontotta a felsőoktatási autonómia terjedelmét és annak elemeit. Az egyetemi önrendelkezés három elemét különböztette meg: egyrészt a tudomány autonómiáját,²⁹ amely alapján tudományos kérdésekben a tudomány művelői jogosultak dönteni; másrészt a szervezeti autonómiát,³⁰ amely a felsőoktatási intézmény szervezeti, működési önállóságát biztosítja; és harmadrészt a gazdálkodási autonómiát,³¹ amely a pénzeszközök szabad felhasználását teszi lehetővé. Kiemelten fontos rögzíteni az Alkotmánybíróságnak azt a megállapítását, miszerint [a]z Alkotmány által biztosított és az Alkotmánybíróság által védett autonómia azonban nem zárja ki az autonóm jogkörök megengedett törvényi korlátozását. A korlátozásnál figyelembe kell venni az Alkotmányban és az Alkotmánybíróság határozataiban foglaltakat. Törvény a felsőoktatási intézmény gazdasági hatékonyságát és szervezeti ésszerűségét ösztönző, korlátozó szabályokat is megállapíthat [...]. Nem alkotmányellenes a felsőoktatási intézmények tudományos, oktatási tevékenységeinek gazdaságossági és szervezeti racionalizálási szempontok alapján való ellenőrzése, gazdaságossági követelmények előírása a fenntartó részéről, a költségvetési eszközök és juttatások teljesítményhez kötött biztosítása. Nem alkotmányellenes továbbá az intézmény működéséhez, tudományos, kutatási és oktatási feladatainak ellátásához szükséges alapot meghaladó költségvetési támogatások – előre pontosan meghatározott, a tudomány szempontjainak megfelelő – teljesítménykritériumok szerinti elosztása sem.³²

Az Alaptörvény hatálybalépése azonban – úgy tűnik – hosszú időre pontot tett a felsőoktatási intézmények gazdálkodási autonómiáját érintő kérdésre, tekintettel arra, hogy maga az Alaptörvény ad felhatalmazást arra, hogy az (állami) felsőoktatási intézmények gazdálkodási rendjét a Kormány határozza meg, valamint felügyelje.

A Kormány Alaptörvényben biztosított jogkörét a felsőoktatási intézmény fenntartóján keresztül gyakorolja. A fenntartói irányítás azonban a felsőoktatási intézmény képzés és kutatás tudományos tárgyával és tartalmával kapcsolatos kérdések tekintetében biztosított önállóságát nem sértheti.³³ A felsőoktatási intézmény oktatóit, kutatóit megilleti az a jog, hogy világnézete és értékrendje szerint végezze oktatói munkáját, anélkül, hogy annak elfogadására kényszerítené vagy készítené a hallgatót, a képzési program keretei között meghatározza az oktatott tananyagot, megválassza az általa alkalmazott oktatási és képzési módszereket.³⁴ Mindemellett egyúttal kötelessége, hogy az ismereteket tárgyilagosan és többoldalúan közvetítse, a jóváhagyott tanterv szerint oktasson és értékeljen, a hallgató emberi méltóságát és jogait tiszteletben tartsa.³⁵

A szakképzésre vonatkozó jogszabályi rendelkezések

Az Alaptörvényben biztosított művelődéshez és munkához való jog elősegítése céljából az Országgyűlés megalkotta a szakképzésről szóló törvényt, amely a következőket tartalmazza: [a] Kormány [...] meghatározott feladatkörében kiadja az OKJ-t és az állam által elismert szakképesítések szakmai követelménymoduljait, a szakmai vizsgaszabályzatot, valamint a komplex szakmai vizsgák szakmai ellenőrzésének általános szabályait.³⁶

28. 35/1995. (VI. 2.) AB határozat.

29. ABH 2005, 459, 470. Idézi: 62/2009. (VI. 16.) AB határozat.

30. ABH 2005, 459, 474. Idézi: 62/2009. (VI. 16.) AB határozat.

31. ABH 2005, 459, 475. Idézi: 62/2009. (VI. 16.) AB határozat.

32. 41/2005. (X. 27.) AB határozat.

33. Nftv. 75. § (1) bekezdése.

34. Nftv. 35. § (1) bekezdése.

35. Nftv. 35. § (2) bekezdése.

36. Szktv. 71. § (2) bekezdése.

Ezen túlmenően az Szktv. részletes rendelkezéseket tartalmaz a szakképzés megvalósítására vonatkozóan. Ezt áttekintve megállapítható, hogy a jelenlegi szabályozás szűk mozgásteret biztosít a szakképesítésben részt vevő alanyok számára, különösképpen annak oktatói, tanári körére nézve, hiszen a kötelezően alkalmazandó szakképzési kerettanterv, az ellenőrzési, mérési és értékelési rendszer kialakulását és működését biztosító szakmai és vizsgakövetelmények kötelező tartalmi elemei jelentős korlátozást jelentenek az oktatás szabadságára nézve.

Összegzés

Tanulmányom bevezetőjében célul tűztem ki annak vizsgálatát, hogy az oktatási jogot érintően hogyan határozza meg az állam annak kereteit, illetve, hol húzódik a jogi szabályozás határa, meddig terjed az állam jog- és hatásköre e tevékenységfolyamatot illetően. A történeti előzmények, valamint a nemzetközi szabályozás ismeretét követően, megvizsgálva a hazai szabályozást, az alábbi megállapításokat teszem.

A köznevelés, a felsőoktatás és a szakképzés közös minimumaként az állam eleget tesz az oktatáshoz való jogból eredeztethető intézményfenntartási kötelezettségének, így mindenki számára biztosítja az ismeretek megszerzéséhez való hozzájutás lehetőségét. Egyúttal megteremti a lehetőséget mindhárom oktatási forma³⁷ tekintetében a nem állami fenntartású intézmények működésére, eleget téve a szabad iskolaválasztás jogának. Elmondható tehát, hogy az állam az Alaptörvényben lefektetett szabadságjog állam általi „tevés” alapvető kötelezettségének – tehát az oktatás megvalósulásának feltételeiről való gondoskodásnak – eleget tesz.

Tovább vizsgálva Magyarország jelenlegi oktatáspolitikáját, az oktatáshoz való jogból fakadó állam általi „tartózkodás-tűrés” kötelezettsége aggályokat vet fel.

A köznevelést érintően bár a tanítási-tanulási folyamatban alkalmazott módszerek tekintetében semmiféle központi dokumentum nem szabja meg az alkalmazandó eljárások körét, így az iskolák és a tanárok teljes szabadságot élvez(het)nek, ugyanakkor az iskola pedagógiai programja kötelezően meghatározza az iskolában folyó nevelő-oktató munka pedagógiai alapelveit, értékeit, céljait, feladatait, s emellett annak eszközeit és eljárásait is, amelyet a mindenkori oktatásért felelős miniszter útján ötévente ellenőriznek. Áttekintve a köznevelés három szintű tantervi szabályozását, jól látható, hogy az állam a keretek kijelölésén túl, annak tartalommal való megtöltését is megteszi.

A felsőoktatási autonómia kérdéskörét vizsgálva megállapítható, hogy az Alkotmánybíróság gyakorlatában oly sokszor elemzett autonómia problémát az Alaptörvény rendelkezése – ami szerint [a]z állami felsőoktatási intézmények gazdálkodási rendjét törvény keretei között a Kormány határozza meg, gazdálkodásukat a Kormány felügyeli³⁸ – eldönteni látszik. Bár a felsőoktatási intézmények önállóak, önállóságuk az oktatási, tudományos, és kutatási tevékenységre terjed ki. Az intézmény belső szervezetét és működését, de különösképpen gazdálkodását elsősorban az államháztartásról szóló törvénnyel, valamint a mindenkori költségvetéssel összhangban a felsőoktatási törvény keretei között alakíthatja. A felsőoktatás ágazati irányításában kulcsszerepet játszik a kormány és a felsőoktatásért felelős miniszter, aki szervezési, fejlesztési, törvényességi ellenőrzési feladatokat lát el, továbbá – az állami felsőoktatási intézmények vonatkozásában – fenntartói jogokat gyakorol. A fenntartói irányítás azonban nem sértheti a felsőoktatási intézmény – a képzés és kutatás tudományos tárgyával és tartalmával kapcsolatos kérdések tekintetében biztosított – önállóságát.³⁹

37. Értsd: köznevelés, felsőoktatás és szakképzés.

38. Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) X. cikk (3) bekezdése.

39. Lásd Nftv. XIX. fejezet.

A felsőoktatás körében – tekintettel az Alaptörvényben biztosított tudományos élet szabadságára – sokkal kevésbé érezhető az állami beavatkozás az oktatott tárgyak, módszerek, eljárások, a kijelölt fejlesztési célok vagy akár a vizsgaszervezés tekintetében, mint a köznevelés vagy a szakképzés rendszerében.⁴⁰

Az oktatás iránti társadalmi igénynek jogi formában történő kinyilatkoztatása alig százötven éves múltra tekint vissza. Az oktatáshoz való jog így még „nem ülepedett le”, a folytonos társadalmi fejlődés eredményeként folyamatos változásban, „mozgásban” van, e jog örök jellemvonása a társadalmi igényekhez alkalmazkodó, állandó változása (Szabó, 1973).

Irodalom

1. Barakonyi, K. (2004). *Rendszerváltás a felsőoktatásban. Bologna-folyamat, modernizáció*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
2. Chronowski, N., Drinóczi, T., Petrétei, J., Tilk, P. & Zeller, J. (2006). *Magyar alkotmányjog III. Alapvető jogok*. Budapest-Pécs: Dialóg Campus Kiadó.
3. Szüdi, J. (2006). *Az Oktatás nagy kézikönyve*. Budapest: CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft.
4. Halász, G. (2001). *Az oktatási rendszer*. Budapest: Műszaki Könyvkiadó.
5. Lőrincz, L. (1965). *A művelődéshez való jog*. In Kulcsár, K. (Ed.), *Az állampolgárok alapjogai és kötelességei*. (p.p. 295-322.) Budapest: Akadémiai Kiadó.
6. Sári, J. (2004). *Alapjogok. Alkotmánytan II.* Budapest: Osiris Kiadó.
7. Szabó, I. (1973). *A kulturális jogok*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
8. Van Dijk, P. & van Hoof, G. J. H. (1998). *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*. Hága: Kluwer Law International.

Felhasznált jogszabályok, jogi dokumentumok

1. 1976. évi 9. törvényerejű rendelet – az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről
2. 1991. évi LXIV. törvény – a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről
3. 35/1995. (VI. 2.) AB határozat
4. 41/2005. (X. 27.) AB határozat
5. A Magyar Népköztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény
6. ABH 2005, 459, 470. Idézi: 62/2009. (VI. 16.) AB határozat
7. ABH 2005, 459, 474. Idézi: 62/2009. (VI. 16.) AB határozat
8. ABH 2005, 459, 475. Idézi: 62/2009. (VI. 16.) AB határozat
9. Az Alkotmány módosításáról szóló 1989. évi XXXI. törvény

40. Ezt támasztja alá az 1988-ban Bolognában aláírt Magna Charta Universitatum is, amely rögzíti az egyetemek működésének legalapvetőbb követelményeit. A Magna Charta Universitatum többek között az egyetemi autonómiáról is rendelkezik, első alapelve szerint: A földrajzi helyzetből és a történelmi hagyományokból fakadóan különbözőképpen megszervezett társadalmakon belül az egyetem autonóm intézmény, amely a tudományos kutatásban és az oktatásban hozza létre, értékeli és adja át a kultúra értékeit. Hogy kielégítthesse a kor szükségleteit, kutatási és oktatási tevékenységének minden politikai és gazdasági hatalommal szemben erkölcsi és szellemi vonatkozásban függetlennek kell lennie. http://www.felvi.hu/pub_bin/kep/felsook-tatasimuhely/magna_charta_magyar.pdf, 2014. 07. 12.

10. Az Alkotmány módosításáról szóló 1989. évi XXXI. törvény indokolása. Jogtár, Wolters Kluwer. Retrieved from <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/4/id/98900031.TVI/> (2018. 03. 20.)
11. Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata. Retrieved from http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/hng.pdf (2018. 03. 21.)
12. Emberi Jogok Európai Egyezménye Első Kiegészítő Jegyzőkönyv az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezményhez. Párizs, 1952. március 20. Retrieved from https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_HUN.pdf (2018. 03. 21.)
13. Az Európai Unió Alapjogi Chartája. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=HU> (2018. 03. 23.)
14. Hungary – Fundamental Principles and National Policies. Retrieved from https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/fundamental-principles-and-national-policies-35_en (2018. 03. 26.)
15. Magyarország Alaptörvénye (2011. 04. 25.)
16. *Single Structure Education (Integrated Primary and Lower Secondary Education). The General Profile of Basic Education*. Retrieved from https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/single-structure-education-integrated-primary-and-lower-secondary-education-13_en?2nd-language=hu (2018. 03. 26.)

Legal environment of education – Enforcement of the right to education

Having examined the initial period when education became a public affair, we see that the right to education is a result of a continuous social and legal development. My study aims to analyse with respect to the right to education created as a result of this social and legal development and defined as a human right, where the limit of legal regulation is and how far the state goes and can go when marking the scope of teaching and learning activities. After outlining the historic background of the right to education in today's sense, I am going to present the international and supranational regulation of this freedom, starting with the Universal Declaration of Human Rights that declared in 1948 that everyone has the right to education. I analyse the components of the right to education in my study, examining both the active and passive side thereof. Thus, I am writing about the right to learn and teach, the state's obligation to maintain the institutions, the right to found a school, as well as about the freedom to choose an institution. After the analysis of the Hungarian regulations - which covers the review of public education, higher education and vocational training as well -, I draw my conclusions as a summary. In this context, I am going to cover how the state's obligation "to act" and "to refrain/to tolerate" is realised in my opinion. First of all, it can be stated that the state fulfils its obligation to maintain the institutions arising from the right to education and at the same time it creates the opportunity for non-state institutions to operate, thereby fulfilling the freedom to choose a school. Accordingly, it can be stated that the state fulfils the obligation "to act" to ensure the conditions for realisation of education, however, further analysing the present education policy of Hungary, fulfilment of the state's obligation "to refrain/to tolerate" raises concerns.

Keywords: right to education, teaching, learning, obligation to maintain the institutions, freedom to choose an institution